

Autor opracowania: prof. dr hab. Marek Bernacki, ATH w Bielsku-Białej
Opracowania ukazały się drukiem w 2002 roku w warszawskim Wydawnictwie ADAMANTAN w serii "Przeczytaj Przed Maturą".

Jan Kochanowski *Odprawa¹ posłów greckich* (wyd. 1578)

Biogram autora

Jan Kochanowski (1530–1584) – najwybitniejszy poeta doby staropolskiej urodził się w 1530 roku w Sycynie koło Zwoleń (ziemia radomska). Pochodził ze średnio zamożnej rodziny szlacheckiej. W wieku 14 lat rozpoczął naukę w Akademii Krakowskiej. Nie zachowało się dużo informacji o latach jego studiów – wiele jednak wskazuje na to, że po opuszczeniu Krakowa w 1547 roku mógł studiować we Wrocławiu, Wittenberdze lub Lipsku. W latach 1551–1552 przebywał w Królewcu, studiując na tamtejszym uniwersytecie. W roku 1552 wyjechał na pięcioletnie studia do Włoch. W Padwie, gdzie wówczas studiowało wielu Polaków, pogłębił wykształcenie filozoficzne, poznał doskonale łacinę, grekę oraz literaturę starożytną. Napisał wiele utworów poetyckich po łacinie. Czytał także Petrarę i Dantego – poetów włoskich piszących w języku ojczystym – i coraz bardziej utwierdzał się w przekonaniu, że poezja powinna być tworzona w języku ojczystym.

Piętnastoletni okres studiów uwieńczył Kochanowski pobytem we Francji, gdzie poznał poetę francuskiego Pierre'a Ronsarda. W 1559 roku Jan Kochanowski powrócił na stałe do kraju już jako w pełni ukształtowany człowiek – humanista i renesansowy poeta.

Po przyjeździe do ojczyzny Kochanowski przebywał na dworach możnych magnatów (m.in. Filipa Padniewskiego, rodziny Firlejów, Jana Zamojskiego), a następnie został jednym z sekretarzy króla Zygmunta Augusta. W tym czasie dał się poznać jako wybitny poeta – autor fraszek, pieśni oraz wielu innych utworów literackich. Zyskał sławę i poważanie. Pobyt na dworze królewskim obfitował w rozrywki i zabawy, w których Kochanowski chętnie uczestniczył (wiadomo na przykład, że bardzo dobrze grał w szachy). Życie dworskie sprzykrzyło mu się jednak – w roku 1571 przeniósł się na stałe z Krakowa na wieś, do odziedziczonego Czarnolasu, gdzie wkrótce założył rodzinę, żeniąc się z Dorotą Podlódowską. Życie ziemiańskie dawało okazję do realizowania humanistycznego ideału szczęścia, stwarzało możliwość osiągnięcia wewnętrznej harmonii, pozwalało oddawać się zajęciom gospodarskim i obserwowaniu natury oraz – co najważniejsze! – ulubionemu pisaniu pod słynną czarnoleską lipą. Ten okres życia poety nie był jednak sielanką; w tym czasie zmarły jego dwie córki: Urszulka i Hanna, a także brat oraz szwagier. Po śmierci bliskich poeta wrócił jednak do równowagi wewnętrznej, znalazł ukojenie w pogłębionej religijności, twórczości literackiej (wtedy właśnie powstało niedoścignione arcydzieło liryki polskiej – *Treny*) oraz trosce o ojczyznę i sprawy obywatelskie.

Przede wszystkim jednak Jan Kochanowski uporządkował artystyczne dzieło swego życia – pisma zachowane w rękopisach od czasów padewskich aż po czasy czarnoleskie: ody, elegie i wiersze łacińskie oraz fraszki, zdążył także przygotować do druku *Pieśni*. W sierpniu 1584 roku wyjechał do Lublina, by przed królem domagać się sprawiedliwości w sprawie zabójstwa szwagra. I właśnie w tym mieście zmarł nagle w pełni sił twórczych.

---

¹ **Uwaga:** „Tytuł *Odprawa* nie znaczy odmowy, lecz załatwienie, jak dzisiaj odprawa celna lub paszportowa” – Julian Krzyżanowski.

Nikt wcześniej przed Janem Kochanowskim w całej Słowiańszczyźnie nie tworzył poezji tak indywidualnej i pięknej. Poeta czarnoleski wyraził w swej twórczości uczucia myślącego i wrażliwego człowieka, podziwiającego Boga – kreatora świata, kochającego ojczyznę, cieszącego się życiem, kontemplującego naturę i piękno świata. Twórczość Kochanowskiego miała przełomowe znaczenie dla literatury polskiej. W swoim dziele artysta ten stworzył podstawy polskiego języka literackiego i obdarował literaturę polską wieloma nowymi formami gatunkowymi, wersyfikacyjnymi i stylistycznymi. Sformułował ponadto program poezji narodowej, oparty na najlepszych wzorcach antycznych i renesansowych. Jego twórczość była natchnieniem dla wielu pokoleń polskich poetów, w tym tych największych i najwybitniejszych: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Cypriana Norwida, Leopolda Staffa, Bolesława Leśmiana, Juliana Tuwima i Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, a czarnoleska lipa stała się na wieki symbolem poezji polskiej i tego, co w niej najlepsze, najpiękniejsze i najszlachetniejsze.

Ważniejsze dzieła Jana Kochanowskiego:

Satyr, albo Dziki Mąż (1564), *Psalterz Dawidów* (1579), *Treny* (1580), *Fraszki* (1584), *Imuza* (1585), *Pieśni* (1586).

Geneza *Odprawy posłów greckich*

Pierwsza polska tragedia humanistyczna powstała zapewne w latach 60. XVI wieku. W tym czasie Jan Kochanowski przebywał na dworze królewskim w Krakowie, gdzie pełnił funkcję sekretarza króla Zygmunta Augusta. Autorowi nie spieszyło się z publikacją utworu i *Odprawa* trafiła na wiele lat „do szuflady”. Również w okresie dworskim Kochanowski tłumaczył z greckiego oryginału III Pieśń *Iliady* Homera, w której znajduje się wzmianka o odprawieniu z niczym przez Trojan greckich posłów, którzy przyjechali, by w pokojowy sposób odebrać Helenę.

W grudniu 1577 roku Kochanowski otrzymał dwa listy od Jana Zamojskiego – podkanclerzego koronnego i równocześnie swego przyjaciela, jednego z najwybitniejszych polityków tamtej epoki. Magnat proponował mu wystawienie *Odprawy* dla uświetnienia swych zaślubin z Krystyną Radziwiłówną. Ponieważ dzieło sławnego i cenionego poety miało dodać ślubowi blasku, a na uroczystości miała zjechać cała elita Rzeczypospolitej, Kochanowski skorzystał z tak niezwykle sposobności i postanowił nie tylko zabawić swoją publiczność, ale i skłonić do refleksji nad Polską i jej problemami. Poza tym ślub odbywał się w przededniu obrad sejmku warszawskiego, podczas którego posłowie mieli podjąć decyzję o rozpoczęciu wojny z carem Iwanem Groźnym. Decyzja ta była bardzo trudna a sprawa niezwykle delikatna i trudna dla Rzeczypospolitej.

Premiera *Odprawy* miała miejsce 12 stycznia 1578 roku w Jazdowie (Ujazdowie) pod Warszawą (dziś są to tereny Parku Ujazdowskiego). Na premierze był obecny król Stefan Batory, królowa Anna Jagiellonka, posłowie na sejm, dygnitarze, magnateria i zamożna szlachta, a więc ci, co „Rzeczpospolitą władali” i byli za nią moralnie odpowiedzialni. Nad inscenizacją tragedii czuwał medyk Wojciech Oczko (sam Kochanowski nie przybył na spektakl z powodu choroby). Przedstawienie przyjęto bardzo życzliwie, odnosząc jego treść do aktualnych wydarzeń, a tragedię odczytując jako pobudkę do działania przed spodziewaną wojną z Moskwą. Z pewnością też dostrzeżono uniwersalny wymiar utworu.

Uwaga: Warto pamiętać, iż jako osobny utwór drukiem *Odprawa posłów greckich* została wydana w roku 1578 w Warszawie w drukarni M. Szarffenbergera (to pierwszy datowany druk warszawski).

Tematyka

Akcja *Odprawy posłów greckich* opiera się na jednym z wątków mitu o wojnie trojańskiej. Mit trojański był bardzo popularny zarówno w epoce średniowiecza, jak i w renesansie. Jan Kochanowski posłużył się nim nie tylko dlatego, iż dawał on okazję poruszenia spraw patriotyczno-obywatelskich, ale również dlatego, że humaniści renesansowi bardzo wysoko cenili twórczość Homera i uważali wątki tematyczne *Iliady* za wzniosłe i godne naśladowania.

Mit trojański

Na zaślubiny pięknej boginki Tetydy z Peleusem zaproszono wszystkich bogów prócz Eris (bogini niezgody). Ta pojawiła się jednak, rzucając boginiom złote jabłko z napisem: „Dla najpiękniejszej”. Hera, Afrodyta i Atena wiodły ze sobą spór o to, która jest najpiękniejsza. Parys (Aleksander)² – syn króla Troi – rozsądził go na korzyść Afrodyty. Ta z wdzięczności przyrzekła młodzieńcowi za żonę najpiękniejszą kobietę świata. Ową najpiękniejszą była Helena – żona króla Sparty, Menelaosa. Parys porwał więc i poślubił Helenę. Po tym incydencie do Troi udali się posłowie greccy: król Menelaos i Ulisses, by odebrać uprowadzoną kobietę. Grecy postawili sprawę jasno: jeśli Helena nie zostanie zwrócona prawowitemu mężowi, przystąpią do wojny. Trojanie odmówili, a posłowie greccy odjechali z niczym. Po jakimś czasie ku wybrzeżom Troi zaczęły zbliżać się wojenne okręty Greków. Po dziesięciu latach oblężenia Troja została w końcu pokonana, spalona i starta z powierzchni ziemi! Stało się tak głównie dzięki Odysowi (Ulissesowi), który podstępem (**koń trojański**) wprowadził Greków do miasta. Helena powróciła do Menelaosa, który jej przebaczył.

Mit zaadaptowany do polskiej rzeczywistości

W micie o wojnie trojańskiej los Troi został przypieczętowany już w chwili, kiedy bogini Afrodyta przyrzekła oddać Parysowi najpiękniejszą kobietę świata. Jan Kochanowski położył jednak w *Odprawie* akcent na inną kwestię: oto bezpośrednią przyczyną zguby „nierządnego królestwa” była decyzja nieodpowiedzialnych władców Troi, którzy dali się przekupić egoistycznemu Aleksandrowi lub ulegli demagogii Ikeatona.

Obrady Rady Królewskiej to **alegoria debat polskiego Sejmu**, gdzie posłowie kłócą się, marszałkowie uderzają laskami o ziemię, by uciszyć krzykaczy, a prywatnie (interes indywidualny) często przeważa nad dobrem ojczyzny. Członkom Rady (Sejmu) brak jest poczucia odpowiedzialności i honoru – wielu łatwo daje się przekupić. Dwuznaczna jest też postawa trojańskiego króla Priama – władcy chwiejnego, niezdecydowanego, który ma wpływ na decyzje swej Rady a ponadto, będąc ojcem Parysa, nie może zająć obiektywnego stanowiska w sporze. Postawa króla Priama była najprawdopodobniej aluzją do rządów Zygmunta Augusta. Wzorem obywatela-Polaka jest w *Odprawie* Antenor, który od początku walczy o ocalenie Troi. Gdy przegrywa, akceptuje wolę większości i agituje za podjęciem skutecznej walki.

Postacie i miejsce akcji *Odprawy*:

Autor, tworząc tzw. tragedię regularną, dokonuje prezentacji postaci biorących udział w dramacie, a także opisuje miejsce, w którym rozgrywa się akcja:

---

² W *Odprawie...* Jan Kochanowski posłużył się łacińską wersją imion bohaterów mitologicznych, stąd Parys to Aleksander a Odys to Ulisses.

Persony

Antenor
Aleksander, którego i Parysem zowią
Helena
Pani Stara
Poseł Parysów
Ulisses, Menelaus – posłowie greccy
Priamus, król trojański
Kassandra
Rotmistrz
Więzień
Chorus z panien trojańskich

Sprawa w Troje

Czas akcji: przed wojną trojańską (opisaną przez Homera w *Iliadzie*). Z historii wiadomo, iż Troja upadła ok. 1200 lat przed narodzeniem Chrystusa.

Charakterystyka postaci

W *Odprawie* przedstawione zostały różne postawy obywatelskie.

Antenor – członek Rady Królewskiej

Bohater pozytywny. Wzór obywatela-patrioty: miłujący prawdę, dalekowzroczny, roztropny, myślący, odważny i nieprzekupny. Nie poddaje się demagogii. Rozumie, że dobro ojczyzny jest ważniejsze od kaprysu jednostki (tu: królewicza Aleksandra): Antenor podkreśla, że jest przyjacielem Aleksandra, ale w imię przyjaźni nie może odstąpić od słusznej racji. Parys złamał prawo gościnności – jako gość króla Menelausa i powinien był okazać wdzięczność za dobre przyjęcie, a nie wykraść mu żonę. Dzięki oddaniu Heleny, ojczyzna uniknie wojny, którą grożą Grecy. Wojna może przynieść Troi zgubę. Antenor pragnie pokoju. Wie, że za samolubstwo Aleksandra Trojanie zapłacą własną krwią. Uważa, że syn królewski kieruje się prywatą, próbując przekupić Radę Królewską, mającą wpływ na decyzję o oddaniu Heleny:

*„Niechże się Aleksander tak drogo nie żeni,
Żeby małżeństwo swoje upadkiem ojczyzny
I krwią naszą miał płacić!”*

Kiedy Antenor ponosi klęskę, nie załamuje się, lecz wzywa do wojny obronnej, wie bowiem od jeńca greckiego o nadpływających okrętach wrogów:

*„... radźmy też o wojnie, nie wszystko się brońmy:
Radźmy, jak kogo bić; lepiej, niż go czekać!”*

Według Antenora obywatel, który nie interesuje się własną ojczyzną i nie łączy swego losu z jej losem, nie jest prawym (czyli cnotliwym) człowiekiem.

Uwaga: Antenor – to **renesansowy wzorzec parenetyczny** (czyli pouczający, dydaktyczny – M.B.) obywatela-patrioty.

W *Odprawie* postać ta przedstawiona została jako jest wzór postawy obywatelskiej i patriotycznej. To ideał człowieka, dla którego ojczyzna i jej dobro jest sprawą „świętą”. Stosunek do sprawy narodowej jest dla Antenora miernikiem etycznej postawy osoby,

sprawdzianem jej sumienia i wewnętrznej szlachetności (czyli, jak mówiono w dobie renesansu – cnoty).

Aleksander (Parys) – syn króla Priama

Królewicz jest samolubnym i krótkowzrocznym lekkoduchem, egoistą przepełnionym miłością własną. Zwycięstwo jego sprawy w Radzie Królewskiej jest równoznaczne z klęską ojczyzny, poniżeniem i śmiercią rodaków. On jednak nie myśli o tym. Skupia się jedynie na swym „prawie” do Heleny, którą otrzymał jako nagrodę za rozstrzygnięcie sporu o jabłko „dla najpiękniejszej”. Poza tym uważa, że Troja wiele już wycierpiała od Greków: wcześniej porwano Medeę, siostrę Priama, a ciotkę Aleksandra, która, jeśli pozostaje jeszcze przy życiu, jest zapewne w greckiej niewoli. Nadarza się więc okazja, by odpłacić Grekom za ich niegodziwość. Aby postawić na swoim, Aleksander potrafi się uciec nawet do przekupstwa członków Rady oraz psychologicznego szantażu. Antenora próbuje przekupić najpierw podarunkami, później pochlebstwem, a następnie skłonić do ustępstwa w imię przyjaźni! Czy jednak Aleksander jest postacią do końca negatywną? Jego postawa jest dobrze umotywowana psychologicznie, przez co wzmocniony zostaje tragizm utworu.

Ulisses (Odyseusz) – poseł grecki

Zapoznawszy się z decyzją rady trojańskiej, w ostrych słowach krytykuje państwo i społeczeństwo Troi:

*„O nierządne królestwo i zginienia bliskie,
Gdzie ani prawa ważą, ani sprawiedliwość
Ma miejsce, ale wszystko złotem kupić trzeba!”.*

Słowa gorzkiej dezaprobaty Ulisses wypowiada zwłaszcza pod adresem młodych Trojan:

*„Z tego stada, mniemacie, że się który przyda
Do posługi ojczyzny? Jako ten we zbroi
Wytrwa, któremu czasem i w jedwabiu ciężko?
Jako straż będzie trzymał, a on i w południe
Przesypiać się nauczył? Jako stos wytrzymać
Ma nieprzyjacielowi, który ustawicznym
Pijaństwem zdrowie stracił?”.*

Ulisses jest zdumiony, że państwo tak słabe i nieprzygotowane do wojny jak Troja, dąży do zbrojnej konfrontacji.

Priam – król Troi

Zaznacza, że w postępowaniu swoim kieruje się zawsze dobrem ojczyzny, które jest ważniejsze dla niego niż miłość ojcowska. Zdaje się jednak na decyzję Rady Królewskiej, choć wie o nieuczciwości niektórych posłów:

*„A tak, co się kolwiek
Wam wszystkim będzie zdało, toż i ja pochwalę”.*

Priam to król słaby, chwiejny w swych decyzjach, nie ma własnego zdania i brak mu charyzmatycznej osobowości władcy.

Iketaon – członek Rady Królewskiej

Przekupny przyjaciel Aleksandra. Kieruje się prywatą. Demagog i stronnaczy krzykacz, który przemawia na Radzie:

*„Owa, jako nam kolwiek Grekowie zagrają,
tak my już skakać musim? (...)
Teraz nam Helenę
Wydać każą, po chwili naszych żon będą
I dzieci upominać.”*

Iketaon przypomina „szlachcica-szaraka” „wiszącego u pańskiej klamki”.

Kasandra

Od Homera wiemy, że była najpiękniejszą córką króla Priama i Hekabe. Zakochał się w niej Apollo i udzielił daru prorokowania, ale Kasandra nie odwzajemniła jego miłości. Mściwy bóg sprawił, że nikt nie wierzył w przepowiednie nieszczęsnej wieszczki. W *Odprawie* wygłasza przepowiednię upadku Troi – jest zwiastunką katastrofy.

Helena

Helena to postać pełna smutku. Boleje nad złym światem, ale pogodziła się już ze swym losem. Wraz z nianią prowadzi filozoficzne dialogi o cierpieniu i istnieniu zła. Nie ma w niej woli odmiany swego losu, nie czuje się skrzywdzona porwaniem od prawowitego małżonka.

Pani Stara

Stara piastunka i niania Heleny. Pociesza Helenę słowami, w których dowodzi zmienności losu i mocy Boga:

*„... ale i troski ustąpić
Muszą, gdy Bóg chce, a czasy przyniosą”.*

Uwaga: Ta wypowiedź jest kolejną wskazówką, iż *Odprawa* to tragedia renesansowa, w której realia trojańskie są wskazaniem na problemy Rzeczypospolitej.

Eneasz, Pantus, Tymetes, Lampon, Ukalegon

Członkowie Rady Królewskiej, którzy byli gotowi poprzeć Antenora; nie zostali jednak uważnie wysłuchani przez innych – zakrzyczał ich podczas demagogicznego przemówienia Iketaon.

Spór dwóch stronnictw trojańskich

W *Odprawie* ukazany został spór dwóch stronnictw trojańskich zasiadających w Radzie Królewskiej. Jedno z nich, którego przedstawicielem jest Antenor – prawy obywatel, uważa żądania Greków za słuszne. Drugie, popierające Parysa, odmawia oddania Heleny.

Opowiedzenie się po jednej ze stron sporu to dla posłów sprawdzian postawy moralnej i patriotycznej.

Sporne racje dwóch stronnictw zostają sobie wyraźnie przeciwstawione, i tak: prywatna – odpowiedzialności za państwo; polityczna lekkomyślność – mądrej rozwadze; dążenie do wojny – umiłowaniu pokoju.

Forma

Kompozycja *Odprawy*

Odprawa posłów greckich jest oparta na wzorach antycznych. Całość składa się z epejsodionów³ i stasimonów⁴. Kochanowski jednak swobodnie traktuje klasyczną budowę tragedii greckiej – w *Odprawie* brak w zasadzie klasycznego prologu, wstępnej pieśni chóru (parodos), stasimonów IV i V, jak i ostatniej pieśni chóru (exodos). Brak też katastrofy, czyli klęski bohatera, opisaną zazwyczaj w końcowej scenie tragedii. Chór u Kochanowskiego złożony jest z panien (w Grecji z 12–15 mężczyzn).

Praktyczny „spis treści”:

Epejsodion I: Monolog Antenora. Dialog Antenora z Parysem (spór).

Stasimon I: Chór: „By rozum był przy młodości...” (apel do młodego pokolenia Polaków)

Epejsodion II: Monolog Heleny. Pani Stara pociesza Helenę.

Stasimon II: Chór: „Wy, którzy Pospolitą Rzeczą władacie...”

Epejsodion III: Helena rozmawia z posłem, który opowiada jej o obradach Rady Królewskiej zakończonych kłótnią (poseł przytacza przemówienia Aleksandra, Antenora, Iketaona).

Epejsodion IV: Dialog Ulissesza z Menelausem.

Stasimon III: Chór: „O, białoskrzydła, morska pławaczko...”

Epejsodion V: Dialog Antenora z Priamem – przerwany wróżbą Kasandry. Rozmowa Rotmistrza, Priama, Antenora i więźnia.

Na czym polega wartość artystyczna i literacka *Odprawy*

Pisarzy doby odrodzenia – zwłaszcza we Włoszech – fascynował grecki model tragedii, kształtowany przez Sofoklesa i Eurypidesa, a w sposób teoretyczny opisany przez Arystotelesa w *Poetyce*. Humanści włoscy czerpali inspirację także z dramaturgii rzymskiej, np. z tragedii Seneki czy normatywnej *Sztuki poetyckiej* („Ars poetica”) Horacego (dzieło to, napisane wierszem, nosi też nazwę *Listu do Pizonów*).

W renesansowych Włoszech tragedia cieszyła się wielką estymą (szacunkiem) i była gatunkiem niezwykle popularnym. Jak już wiemy, przebywając w Padwie, Jan Kochanowski studiował dramaturgię grecką, rzymską i włoską, więc widział z pewnością wiele spektakli. Tworząc pierwszą renesansową tragedię w języku polskim, osiągnął wyżyny sprawności artystycznej. Dowody wielkiego talentu Kochanowski dał już wcześniej w oryginalnej twórczości autorskiej, a także w doskonałych przekładach, np. *Psalmów*. ***Odprawa posłów greckich* to pierwsza (i jedyna!) tragedia renesansowego dramatu polskiego – nikt wcześniej nie stworzył podobnego dzieła.**

³ **Epejsodion** – w dramacie antycznym: część dialogów i monologów oddzielona partią chóralną; odpowiednik aktu w późniejszym dramacie.

⁴ **Stasimon** (wymawiaj sta-s-i-mon) – w starożytnej tragedii greckiej: pieśń chóru stojącego na orkestrze i komentującego wydarzenia. Stasimony rozdzielają epejsodiony i nie posuwają akcji dramatu.

Utwór ten najbliższy jest twórczości Eurypidesa, bowiem fatum (przekleństwo, wina, wola bogów) nie ma w nim istotnego znaczenia dla rozwoju akcji. W dramacie Jana Kochanowskiego bohaterowie sami kierują swoim losem.

Odprawa posłów greckich a tragedia antyczna

1. Podobieństwa

- jedność czasu, miejsca i akcji (tzw. **zasada trzech jedności**),
- obecność niewielu aktorów (w tragedii greckiej do 3),
- obecność Chóru, który komentuje wydarzenia (w *Odprawie* są to panny trojańskie),
- konflikt dwu przeciwstawnych racji,
- poważna tematyka,
- podniosły styl, wynikający z zastosowania przez autora **zasady decorum**⁵ (czytaj: dekorum).

2. Różnice

Tragedia antyczna	Odprawa posłów greckich (tragedia renesansowa)
Główny bohater to wybitna jednostka.	Bohaterem jest zbiorowość (Trojanie).
Akcja zmierza stopniowo i nieuchronnie do katastrofy i śmierci bohatera. W tragedii antycznej „trup ściele się gęsto” – jednak śmierć nigdy nie następuje na oczach widzów!	Zagłada Trojan nie następuje w czasie trwania właściwej akcji tragedii i jest logicznym następstwem wyboru Rady Królewskiej.
W końcowej części utworu następuje zawsze rozwiązanie akcji.	Posłowie greccy wyjeżdżają. Troi grozi wojna. Następuje niejako „zawieszenie”. Tylko widzowie, znając mit, wiedzą, że Troja upadnie.
Bohater tragiczny poddany jest fatum i bogom – wybory, jakich dokonuje, nie mają znaczenia, zdarzenia są często nieuchronne.	Trojanie w świecie przedstawionym <i>Odprawy</i> mogą wybierać. Są wolni i mogą słuchać głosu własnego sumienia. Światem włada Bóg chrześcijański.
Konflikt tragiczny – między dwiema wartościami (najczęściej między fatum a wolą jednostki).	Brak tragizmu, występuje jedynie konflikt moralno-polityczny.
Epejsodion zawsze posuwa rozwój akcji.	Epejsodion II, zgodnie ze wskazaniem poetyki renesansowej, wzrusza odbiorcę; akcja zostaje wstrzymana (monolog Heleny).
Realia mityczne.	Realia polskie: Rada Królewska podobna do Sejmu.

⁵ **Decorum** – estetyczna zasada stosowności („odpowiedniości”) stylu wypowiedzi do sytuacji i pozycji wypowiadającej się postaci (np. jej statusu społecznego), wypracowana w antyku i skodyfikowana w renesansie. I tak, według zasady decorum, w eposie czy tragedii nie mogły przemawiać postaci niskiego stanu, ani nie mógł się pojawić błahy temat wypowiedzi. Styl musiał być poważny i podniosły.

Katharsis – oczyszczenie uczuć widza poprzez wzniosłe przeżycie tajemnicy istnienia i moralnej wymowy ludzkich losów.	„Katharsis” nacechowane patriotycznie, na „polską modłę”. Oczyszczenie uczuć względem świętej sprawy, jaką jest ojczyzna – Polska.

Porównanie homeryckie – hold złożony twórcy *Iliady*

Warto pamiętać, iż w *Odprawie* Jana Kochanowskiego znajduje się piękny przykład **porównania homeryckiego**: szmer w sali Rady Królewskiej porównany został przez poetę do szmeru w ulu, gdy rój przygotowuje się do wylotu:

„... a szept między ludźmi
Rozlegał się po sali. Jako więc ku latu
Robotne pszczoły w ulu szemrzą, kiedy wodza
Nowego oglądały, a chęć nastąpiła
Od macior się wynosić i nowe zaczynać
Gospodarstwo, szmer w ulu i rozruch kryjomy:
Taki dźwięk tam natenczas wstał był między ludźmi...”

Konstrukcja dzieła

W tragedii Jana Kochanowskiego nie ma zdarzeń tragicznych na miarę klasycznej tragedii, ani rozwiązania akcji. To, czy Helena wróci do Grecji, zależy tylko i wyłącznie od decyzji konkretnych osób zasiadających w Radzie Trojańskiej, która w sposób kolegialny ma rozważyć żądania posłów greckich. **Konfliktu tragicznego trzeba więc doszukiwać się nie w konstrukcjach bohaterów, ich losu i działania, ale w samym temacie tragedii.** Upadek bohatera zbiorowego, czyli Troi – nie następuje w czasie akcji trwania akcji, ale dokona się *post factum* – wiele lat po zakończeniu właściwej akcji. Widzowie wiedzą, jak zakończy się dramat, i to oni, oczyma wyobraźni, mają zobaczyć palące się miasto, mordowanych mieszkańców i gruzy tego, co kiedyś było dumnym państwem. Może być to odczytane jako bezpośrednia aluzja do stanu obecnego i przyszłości państwa polskiego.

Styl wysoki

Jan Kochanowski stworzył w *Odprawie posłów greckich* staropolski kanon stylu „wysokiego” (zob. – **zasada decorum**). „Językiem wysokim” przemawia np. Kasandra, a także mówcy zasiadający w Radzie Królewskiej.

Wersyfikacja

Odprawa posłów greckich napisana została przy wykorzystaniu urozmaiconej wersji wiersza sylabiczno-rytmicznego, w znacznej części tzw. **wiersza białego** (będącego genialnym nawiązaniem do wiersza tragików greckich). **Trzeba pamiętać, iż tego typu wersyfikację Jan Kochanowski zastosował jako pierwszy w poezji polskiej, ale też, że nie znalazł naśladowców przez prawie trzysta lat!**

Także jako pierwszy w poezji polskiej i słowiańskiej Kochanowski stworzył w dziele odpowiednik heksametru – **bezrymowy regularny trzynastozgłoskowiec** (występuje on np. w opowiadaniu Posła, w niektórych stasimonach oraz w monologu Ulissesa). Z kolei **bezrymowy regularny dwunastozgłoskowiec** pojawia się w proroctwie Kasandry, a **rymowany** w słynnym stasimonie: „*Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie*”. Jednak szczyt wirtuozerii wersyfikacyjnej osiągnął Jan Kochanowski w **nieregularnym dziewięciozgłoskowcu** stasimonu: „*O białoskrzydła morska pławaczko*”:

„O białoskrzydła morska pławaczko,
Wychowanico Idy wysokiej,
Łodzi bukowa, któraś gładkiej
Twarzy pasterza Pryjamczyka
Mokrymi słonych wód ścieżkami
Do przezroczystych Eurotowych
Brodów nosiła (...)”

Sceniczność – *Odprawa* jest utworem rzadko wystawianym. Zachowanie jedności miejsca wymagało od poety wprowadzenia długiej wypowiedzi Posła, która „rozbija” dynamikę rozwoju akcji.

Problematyka ideowa

Odprawa posłów greckich Jana Kochanowskiego jest wybitnym dziełem humanistycznym o problematyce uniwersalnej, posiadającym jednakże przesłanie i wymowę na wskroś patriotyczną. Swoją utwór poeta kieruje w pierwszym rzędzie do:

- **Rządzących (polityków):** Są to bowiem ludzie, na których spoczywa w pierwszym rzędzie odpowiedzialność za ojczyznę i współobywateli. Powinni wystrzegać się oni prywaty i demagogii, w swym działaniu szukać prawdziwego dobra ojczyzny. Mają rządzić, kierując się zasadami etyki, gdyż ze swoich czynów będą musieli kiedyś zdać sprawę przed Bogiem.
- **Rządzonych (obywateli):** Poeta ostrzega: nie przetrwa żadne państwo, którego obywatele własny interes będą stawiali ponad dobro ogółu!
- **Młodzieży:** Młodość winna iść w parze z rozumem, by „posługiwać ojczyźnie”. Młodzież nie powinna marnować majątku rodziców, tracić honoru i zdrowia na pijaństwo i rozpustę, ocenioną jako bezrozumne zaspokajanie własnych żądz.

Ponieważ *Odprawa posłów greckich* Jana Kochanowskiego jest utworem alegorycznym – można śmiało rzec, iż troska o Troję, to troska o ojczyznę (Rzeczpospolitą), jej przyszłość, czyli „świętą” sprawę narodową. W tym kontekście jakże gorzko brzmi zawarte w dramacie przesłanie patriotyczne poety, które i dzisiaj nic nie traci na swojej ważności: **rzadziej zgubę ojczyźnie szykują wrogowie, najczęściej natomiast jej obywatele.**

Bibliografia i dzieła zalecane

Jan Kochanowski *Odprawa posłów greckich* w: *Dzieła polskie*, t. 2. Oprac. Julian Krzyżanowski, PIW 1969.

Słownik literatury staropolskiej (red. T. Michałowska), Wrocław 1990.

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, Warszawa 1984.